

**МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ЖИТОМИРСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ІМЕНІ ІВАНА ФРАНКА**

ПЕТРИШИН НЕОНІЛА ЄВГЕНІЇВНА

УДК 289.1 : 504.03

**ІНТЕРПРЕТАЦІЯ ЕКОЛОГІЧНИХ ПРОБЛЕМ
У СУЧАСНОМУ КАТОЛИЦИЗМІ :
ФІЛОСОФСЬКО-РЕЛІГІЄЗНАВЧИЙ АНАЛІЗ**

Спеціальність 09.00.11 – релігієзнавство

АВТОРЕФЕРАТ
дисертації на здобуття наукового ступеня
кандидата філософських наук

Житомир – 2016

Дисертацією є рукопис.

Робота виконана на кафедрі філософії Житомирського державного університету імені Івана Франка Міністерства освіти і науки України.

Науковий керівник: доктор філософських наук, професор
Герасимчук Андрій Андрійович,
Житомирський державний університет
імені Івана Франка,
професор кафедри філософії.

Офіційні опоненти: доктор філософських наук, професор
Стадник Микола Миколайович,
Національна академія державного управління
при Президентові України (м. Київ),
професор кафедри політичної аналітики
і прогнозування;

кандидат філософських наук
Мельничук Вікторія Вікторівна,
Житомирський національний
агроєкологічний університет,
старший викладач кафедри суспільних наук.

Захист відбудеться 23 червня 2016 року об 11⁰⁰ годині на засіданні спеціалізованої вченої ради К 14.053.02 у Житомирському державному університеті імені Івана Франка за адресою: 10008, Україна, м. Житомир, вул. Велика Бердичівська, 40, конференц-зала.

З дисертацією можна ознайомитись у бібліотеці Житомирського державного університету імені Івана Франка за адресою: 10008, Україна, м. Житомир, вул. Велика Бердичівська, 38.

Автореферат розісланий 20 травня 2016 року.

Учений секретар
спеціалізованої вченої ради

Л. В. Горохова

ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА РОБОТИ

Актуальність теми дослідження. Сучасна епоха характеризується загрозливим загостренням проблем взаємодії людини з природою. У добу глобалізації споживацьке ставлення людства до навколишнього середовища поставило під загрозу подальше існування біосфери. Життєздатність людини на планеті ставиться під сумнів не тільки через забруднення довкілля, а й від вичерпання природних ресурсів. Різні за економічним, політичним, соціокультурним рівнем розвитку народи, нації, держави опинилися перед проблемою екологічних катаклізмів і непрогнозованих стихійних міграційних процесів. В українських реаліях дослідження екологічної проблематики актуалізується високим рівнем радіоактивної забрудненості навколишнього середовища внаслідок аварії на ЧАЕС; дефіцитом водних ресурсів; неконтрольованим вирубуванням лісів та незаконним видобуванням корисних копалин, насамперед вугілля та бурштину.

Актуальність дослідження зумовлена також новим етапом енергетичної революції, під час якої відбувається перехід від використання вуглеводнів до застосування відновлюваних джерел енергії, літєвих і водневих двигунів, новітніх технологій видобування корисних копалин ("сланцева революція").

Наслідки екологічної кризи у сучасному світі та пошуки ефективних шляхів її подолання змушують дедалі частіше звертатися до інтерпретації проблем взаємодії людини і природи у філософсько-релігійнознавчому дискурсі. Оскільки у сучасній філософській парадигмі тлумачення екологічних проблем небезпідставно пов'язується з духовно-моральним нігілізмом людини, важливим чинником їх подолання стають християнські цінності. Відтак, аналіз вчення Католицької Церкви, яка впродовж кількох десятиріч дає власне пояснення джерел і причин екологічних проблем та шляхів їх нівелювання, сприятиме трансформації світоглядних орієнтацій людини у сучасному світі.

Актуалізація вивчення інтерпретації екологічної проблематики у вченні Католицької Церкви зумовлена й тим, що в умовах поліконфесійного плюралізму в Україні цей напрям християнства здійснює значний вплив на формування суспільної свідомості загалом та її екологічної складової зокрема. Доцільність дисертаційного дослідження зумовлена й появою нових теологічних праць, присвячених сучасним інтерпретаціям екологічних проблем у католицизмі, які ще недостатньо осмислені у вітчизняному релігійнознавстві.

Ступінь наукової розробленості проблеми. Екологічна проблематика завжди була предметом значної зацікавленості як філософів, так і теологів. Проблеми взаємодії людини й природи порушувалися у дослідженнях Арістотеля, Фоми Аквінського, Р. Бекона, Ф. Бекона, Ш. Монтеск'є, А. Тойнбі, А. Шопенгауера, О. Шпенглера та інших.

Різні аспекти впливу діяльності людини на навколишнє середовище висвітлено у працях Ю. Александровича, Є. Бабосова, І. Барбура, Д. Белла, П. Водоп'янова, Н. Гаврюшина, Є. Гірусова, А. Гора, Л. Захера, Г. Маркузе, В. Новікова, Ю. Одума, Д. Оуена, А. Печчеї, Е. Фромма, Ю. Хабермаса, А. Швейцера. Вплив техногенного чинника на природу розглянуто у дисертаційній роботі крізь призму праць представників філософії техніки – М. Бердяєва, Ф. Бона, Ф. Дессауера, П. Енгельмеєра, А. Еспінаса, Е. Каппа, Л. Мемфорда, Х. Ортеги-і-Гассета, К. Ясперса.

Аналіз впливу антропогенного чинника на природне середовище у контексті глобалізаційних процесів, зокрема в релігійному вимірі, здійснено у працях Г. Бачинського, І. Богачевської, Т. Борозенця, Т. Гаврилюк, А. Герасимчука, М. Кисельова, А. Колодного, В. Мельничук, С. Присухіна, П. Сауха, М. Стадника, М. Фоменка, М. Хилька, Л. Шугаєвої, С. Шумила, В. Шеремети, П. Яроцького. Морально-ціннісні аспекти взаємодії людини і природи були предметом досліджень В. Борейка, І. Вітюк, Т. Гардашук, А. Єрмоленка, Л. Сидоренко, І. Фенно та ін.

Джерельною базою дисертаційної роботи слугували документи II Ватиканського собору, енцикліки, послання, апостольські листи ієрархів Католицької Церкви та Української Греко-Католицької Церкви, в яких розкрито особливості взаємодії людини і природи та обґрунтовано застереження щодо надмірного захоплення технологічним прогресом. Особливої уваги заслуговують праці теологів та філософів-неотомістів І. Бохенського, К. Войтили (Івана Павла II), А. Дондейна, А. Демпфа, Е. Жільсона, М. Грабмана, Ж. Марітена, Й. Ратцінгера (Бенедикта XVI), П. Тейяра де Шардена, К. Фабро, папи Франциска на основі яких формування індивідуальної і суспільної екологічної свідомості пов'язується з необхідністю актуалізації відповідальності людини за наслідки власної діяльності у природному середовищі.

Незважаючи на наявну джерельну базу, у вітчизняному релігієзнавстві відсутнє комплексне дослідження особливостей інтерпретації екологічних проблем у вченні Католицької Церкви. Отже, актуальність окресленої проблематики та її недостатня дослідженість в українському філософсько-релігієзнавчому дискурсі зумовили вибір теми, об'єкта і предмета та формулювання завдань дисертаційної роботи.

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами. Дисертація виконана в межах наукової програми кафедри філософії Житомирського державного університету імені Івана Франка "Випробування людського буття : класичний і посткласичний дискурс", НДР № 0111U000154.

Мета та завдання дослідження. Метою дисертаційної роботи є здійснення комплексного філософсько-релігієзнавчого аналізу інтерпретацій екологічних проблем у сучасному католицизмі.

Поставлена мета передбачала реалізацію таких дослідницьких **завдань**:

- проаналізувати вчення Католицької Церкви та його вплив на становлення екологічної свідомості людини;
- розкрити сутність екологічної складової у структурі соціального вчення сучасного католицизму;
- визначити особливості розуміння Католицькою Церквою досягнень науки у контексті глобальної екологічної кризи;
- з'ясувати концептуальні підходи до вирішення екологічних проблем в інтерпретації сучасного католицизму;
- охарактеризувати біоетичні аспекти Соціального вчення Католицької Церкви у контексті дихотомії наукового знання та релігійної віри.

Об'єктом дисертаційного дослідження є екологічна проблематика у вченні сучасного католицизму.

Предметом дослідження є особливості осмислення сутності й причин виникнення екологічних проблем та концептуальних підходів до їх вирішення Католицькою Церквою.

Методи дослідження. Складність і багатоаспектність проблематики дисертаційного дослідження зумовили необхідність її аналізу у міждисциплінарній площині. Виходячи з поставленої мети і завдань дисертантом використано герменевтичний, компаративний, екзистенціальний підходи та методи контекстуального й структурно-функціонального аналізу.

Герменевтичний підхід дав змогу визначити стан дослідження проблеми у науковій літературі та виявити зміст основних теологічних підходів до аналізу сучасних наукових відкриттів. Компаративний підхід дав можливість порівняти інтерпретаційні підходи наукового та релігійного тлумачення сучасних екологічних проблем. Метод структурно-функціонального аналізу допоміг з'ясувати соціально-гуманітарну та світоглядну функцію науки і техніки у сучасному світі. Екзистенціальна методологія наукового аналізу дозволила проаналізувати внутрішній світ людини через переживання нею відчуття турботи про довкілля, тривоги за майбутнє людства, відповідальність за нові відкриття та досягнення науково-технічного й науково-технологічного прогресу.

У процесі розв'язання завдань дисертаційного дослідження використано загальнометодологічні принципи наукового аналізу, зокрема об'єктивності, історизму, системності, світоглядного плюралізму, діалектики, а також специфічно релігієзнавчі принципи толерантності, гуманізму, позаконфесійності. Застосування окреслених принципів і методів уможливило дослідження богословських тлумачень досягнень науки в сучасному католицизмі, зрозуміти тенденції та перспективи їх розвитку в контексті глобалізаційних процесів.

Наукова новизна дослідження полягає у здійсненні комплексного філософсько-релігієзнавчого аналізу екологічної проблематики у вченні Католицької церкви.

Наукова новизна конкретизується такими положеннями, які виносяться на захист:

- *вперше* встановлено, що осмислення екологічних проблем у вченні сучасного католицизму здійснюється крізь призму поняття "екологія людини"; екологічна сфера життєдіяльності людини тлумачиться католицькими теологами у контексті буття природи, яка розуміється ними як дар Творця спільноті людей для відповідального та раціонального використання. У ставленні людини до природи повинні домінувати духовність, поміркованість і самодисципліна, відмова від споживацтва, що дозволить їй не тільки відкрити природу в її сокровенному значенні, а й шлях до Бога;

- доведено, що екологічна складова вчення Католицької Церкви ґрунтується на ідеї про визначальний вплив на виникнення екологічної кризи антропогенних чинників, зумовлених кризою віри, духовності та моральності людини; розглядаючи Землю як спільну домівку для усіх живих істот на Землі, створених Богом, Католицька Церква закликає до екологічного навернення, гармонізації взаємодії людини з природою у світлі християнських цінностей, економного використання ресурсів та енергії, формування екологічної відповідальності вчених у економічній, політичній, науковій, технічній та медичній сферах;

- з'ясовано, що специфічною рисою оцінки наукових досягнень сучасним католицизмом у контексті екологічної кризи є зміщення їх ціннісного виміру з онтологічної площини у сферу діяльності людини; встановлено, що в інтерпретації католицьких теологів наука розглядається як суспільне благо, однак увага акцентується на прямій загрозі окремим науковим винаходів самому

існуванню людини і природи; зазначено, що цінність наукових досягнень розкривається католицькими богословами через їх відповідність Божому задуму та зорієнтованість на повагу до гідності людини;

– отримало подальший розвиток положення про значення Соціальної доктрини Католицької Церкви у вирішенні екологічних проблем у сучасному світі; обґрунтовано, що соціальне вчення сучасного католицизму спрямоване на формування високого рівня екологічної культури людини, вироблення системи екологічних цінностей та визначення їх місця у загальній структурі християнських моральних цінностей; констатовано, що ефективними механізмами їх формування на засадах поваги і любові до всього створеного Богом Католицька Церква вважає Божественні літургії; поширення у церковних та світських ЗМІ звернень релігійних лідерів щодо екологічної проблематики; екологічно-моральний катехизис, що містить тематичні проповіді; ініціювання проектів екологічного захисту; екологічний діалог і співпрацю з громадськими організаціями, державними органами та навчальними закладами;

– розкрито важливість біоетичних аспектів соціального вчення сучасного католицизму як системи моральних норм і правил, що регулюють впровадження наукових досягнень генетики, біології, біохімії, біофізики на принципах поваги до гідності людини як Божого творіння; аргументовано, що Католицька Церква вважає неприпустимими для віруючої людини евтаназію, екстракорпоральне запліднення, аборти, клонування людей та тварин як нічим не виправдане втручання у задум Божий.

Теоретичне значення дисертації полягає в тому, що результати дослідження можуть слугувати основою осмислення екологічної проблематики в інтерпретації представників католицької теології та філософії. Аналіз діяльності Католицької Церкви виявив можливості практичного використання теоретичних положень учення сучасного католицизму для подолання екологічної кризи в епоху глобалізації. Основні положення та висновки дисертації можуть бути джерелом не тільки подальшого вивчення глобальних проблем у релігійному вимірі, а й дослідження суспільних трансформацій кризь призму віровчення Католицької Церкви.

Практичне значення дисертаційної роботи пов'язане з можливістю використання її основних положень у лекційних курсах із загального релігієзнавства, а також під час викладання курсів і спецкурсів з філософії, соціології, психології, екології, феноменології, історії та філософії релігії, в процесі підготовки навчальних посібників і підручників із вищезазначених дисциплін. Її результати також можуть бути використані державними та громадськими організаціями у розбудові відносин із християнськими релігійними спільнотами в Україні. Результати дослідження можуть бути враховані також у практичній діяльності органів виконавчої та законодавчої влади України.

Апробація роботи. Основні положення і висновки дослідження обговорювалися на методологічних семінарах та засіданнях кафедри філософії Житомирського державного університету імені Івана Франка. Проблематика дисертаційної роботи загалом, а також окремі її аспекти були апробовані на низці науково-теоретичних і науково-практичних конференцій, зокрема: Міжнародній науковій конференції "Людина і світ: способи та аспекти взаємовпливів" (Львів, 2012); Міжнародній науково-практичній конференції "Україна – Польща: діалог культур в контексті євроінтеграції" (Запоріжжя,

2014); Всеукраїнській науковій конференції "Релігієзнавство в Київському університеті: інституційний та персональні виміри" (Київ, 2014); Міжнародній конференції "Наукова і технічна інформація в плануванні та здійсненні наукових досліджень та реалізації проектів" (Варшава, 2014); Міжнародній науковій конференції "Україна – Ватикан: християнство в контексті його включення в різноманіття сфер суспільного буття" (Київ, 2014); V Міжнародній науковій конференції "Нові виміри духовності на початку XXI століття" (Суми, 2014); IV Всеукраїнській науково-практичній конференції "Сучасні проблеми гуманітаристики: світоглядні пошуки, комунікативні та педагогічні стратегії" (Рівне, 2014); Міжнародній науково-практичній конференції "Історія, проблеми та необхідні умови становлення громадянського суспільства в Україні" (Львів, 2015); Міжнародній науково-практичній конференції "Людина, суспільство, політика: актуальні виклики сучасності" (Одеса, 2015); Міжнародній науково-практичній конференції "Вплив суспільних наук на процес розвитку суспільства: можливе та реальне" (Київ, 2015); Міжнародній науково-практичній конференції "Науково-теоретичні аспекти вирішення глобальних проблем сучасності" (Дніпропетровськ, 2015).

Публікації. Основні положення дисертаційного дослідження викладено у 16 публікаціях, серед яких: 4 статті у фахових виданнях, затверджених ДАК МОН України, 1 стаття в іноземному науковому виданні, 10 тез виступів на наукових конференціях.

Структура та обсяг дисертаційної роботи зумовлені метою та завданнями дослідження. Дисертація складається зі вступу, трьох розділів, що містять вісім підрозділів, висновків та списку використаних джерел і літератури. Загальний обсяг дисертації становить 193 сторінки, з яких основний зміст – 165 сторінок.

ОСНОВНИЙ ЗМІСТ ДИСЕРТАЦІЇ

У **вступі** обґрунтовано актуальність обраної теми, проаналізовано ступінь наукової розробленості проблеми, визначено об'єкт і предмет дослідження, окреслено наукову новизну положень, що виносяться на захист, розкрито теоретичне та практичне значення дисертаційної роботи, а також наведено дані про апробацію отриманих результатів і структуру дисертації.

У першому розділі **"Теоретико-методологічний аналіз філософсько-теологічного і соціокультурного осмислення екологічних проблем"** представлено джерельну базу дослідження інтерпретації екологічної проблематики у Соціальному вченні Католицької Церкви, ступінь її висвітлення у працях вітчизняних та зарубіжних філософів, релігієзнавців, богословів. Дисертантом розкрито основні методологічні підходи та принципи аналізу екологічних проблем у контексті вчення сучасного католицизму.

У підрозділі 1.1. *"Проблеми екології як об'єкт філософсько-релігієзнавчого аналізу"* розглянуто концептуальні підходи до осмислення екологічної проблематики у вченні Католицької Церкви, методи та принципи дослідження екологічної складової у соціальній доктрині католицизму.

Дисертантом встановлено, що концептуальні положення екологічної доктрини Католицької Церкви викладені в енцикліках папи Івана Павла II "Redemptor Hominis" ("Відкупитель людини"), "Evangelium vitae" ("Евангеліє

життя"), "Laborem exercens" ("З праці своєї"), папи Франциска "Laudato si'" ("Будь прославлений"), папи Павла VI "Humanae vitae" ("Людське життя"), в "Компендіумі соціальної доктрини Католицької Церкви", у документі Синоду єпископів "Про справедливість у світі", в Катехизмі Католицької Церкви та інших. Значну роль у дослідженні рефлексії екологічної проблематики у католицизмі відіграли й праці теологів та філософів-неотомістів папи Івана Павла II, папи Бенедикта XVI, папи Франциска, І. Бохенського, А. Дондейна, А. Демпфа, Е. Жільсона, М. Грабмана, Ж. Марітена, П. Тейяра де Шардена, К. Фабро, у яких формування індивідуальної і суспільної екологічної свідомості пов'язується з необхідністю актуалізації відповідальності людини за наслідки власної діяльності у природному середовищі.

Доведено, що в контексті аналізу ролі християнського віровчення у процесі дослідження екологічної проблематики сформувався два основні концептуальні підходи: критичний та аксіологічний. Відповідно до критичного підходу, саме у християнському віровченні наявні ідейні підстави для споживацького ставлення людини до природи, що в перспективі стало однією з причин екологічної кризи. Обґрунтовано думку, що саме християнське розуміння вищості людини над іншими творіннями зумовило недбале ставлення людини до природи (Л. Уайт) та сприяло формуванню образу людини як володаря та експлуататора природи (А. Тойнбі, О. Шпенглер, В. Борецько, І. Фенно). У контексті критики розуміння людини як вершини божественного творіння й володаря природи перебувають і праці критиків родового шовінізму людини щодо тварин (К. Гофф, С. Кларк, Р. Райдер, О. Розеншток-Хюссі, П. Сінгер, Т. Сліпко), в яких обґрунтовано положення, що в сучасному світі цінність живої природи людина замінила потребою задоволення власних меркантильних бажань.

Аксіологічний підхід застосовано для осмислення тези про наявність у християнському віровченні базових аксіологічних підстав для гармонійного співбуття людини і природи. Людина, створена за образом і подобою Божою й наділена розумом і свободою волі, здатна самостійно здійснювати вибір. На відміну від інших живих істот, людина є відповідальною за результати власної діяльності та є своєрідним домоправителем планети, підзвітним у своїх правах та обов'язках перед Богом. Світ даний людині як "будинок для довготривалої цивілізаційної діяльності з розумним використанням природного середовища" (А. Ауер). Однак вона, спотворивши "світ-будинок" надмірною кількістю речей, позбавила його первісної гармонії, чистої води, повітря, родючого ґрунту тощо. У результаті цього "страждання Землі" переростають у "страждання людини" (Іван Павло II). Представники аксіологічного підходу екологічні проблеми пов'язують з наявністю гріха в самій природі людини, з падінням її моральності, з порушенням міри у наукових винаходах та в засобах їх застосування. На противагу цьому людина має обмежувати власні матеріальні блага задля уникнення шкідливого впливу на природу (С. Бернал), орієнтуватися на моральні цінності як основу ставлення до навколишнього середовища (Д. фон Гільдебранг, Р. Шнакенбург).

Обґрунтовано необхідність аналізу екологічної проблематики у вченні Католицької Церкви в міждисциплінарній площині, яка містить у собі синтез різних методологічних підходів. Герменевтичний підхід дав можливість визначити стан дослідження проблеми у науковій літературі та виявити зміст основних теологічних підходів до розгляду сучасних наукових відкриттів.

Компаративний підхід дозволив провести порівняльний аналіз наукового та релігійного тлумачень сучасних екологічних проблем. Метод структурно-функціонального аналізу допоміг з'ясувати соціально-гуманітарну та світоглядну функцію науки і техніки в сучасному світі. Екзистенційний підхід надав можливість проаналізувати внутрішній світ людини через її турботу про довкілля, тривогу за майбутнє людства, відповідальність за нові відкриття у науковій сфері.

У підрозділі 1.2. *"Концептуалізація екологічного вчення у сучасній католицькій теології"* здійснено аналіз рефлексії екологічної проблематики в неотомізмі, неоавгустиніанстві, християнському екзистенціалізмі та еволюціонізмі. В інтерпретації представників католицької теології екологічна криза пов'язується з кризою у системі "людина – Бог", основною причиною якої є відхід людини від свого призначення у світі – бути в єдності з Богом. Внаслідок цього відбувається розбалансування й інших підсистем світу "людина – людина" й "людина – природа".

Встановлено, що розуміння місця людини у світі в неоавгустиніанстві виходить з ідей про домінування у сучасному соціумі світської системи цінностей, ворожого християнському Одкровенню і байдужої до самої людини (Р. Гвардіні); про тимчасовість емпіричних цінностей людини на противагу вічним духовним цінностям, джерелом яких є Бог (Р. Ля Сенн). Натомість пошук шляхів гармонізації буття людини й природи пов'язується представниками неоавгустиніанства з необхідністю "аскези подолання людиною самої себе" (Р. Гвардіні); з пошуком єдності з Абсолютом як джерелом вічних духовних цінностей (Л. Лавель); з плеканням людиною, яка є всього-на-всього копією божества, щоразу чистішої і виразнішої божественної подоби (Й. Гессен).

Дисертантом з'ясовано, що в християнському екзистенціалізмі криза духовності людини у ХХ ст. небезпідставно співвідносилась з її прагненням до задоволення власних бажань (Г. Марсель), що ототожнювалося мислителем зі смертю людини в духовному й фізичному вимірах її буттєвості. Людина як творіння Боже не може очікувати від розвитку науки і техніки всезагального блага, адже вони жодним чином не можуть наповнити сенсом її життя. На противагу песимізму християнського екзистенціалізму у філософії християнських еволюціоністів обґрунтовано концепцію "планетарного оптимізму" (П. Тейяр де Шарден). Діяльність людини щодо перетворення навколишнього середовища розглянуто як вихід за межі власного "Я" для приєднання до Христа. Поява самої людини була не тільки заздалегідь запланована Богом, а й стала завершальною ланкою еволюції. Отож, якби людина не втручалася у природу й не завдавала їй шкоди, всі її дії контролюються "внутрішньою мудрістю", закладеною Творцем.

Представники неотомізму розглядають людину як єдину істоту на Землі, яка може діяти усвідомлено й відповідати за свої вчинки і тим самим наблизитись до Творця (К. Войтила); на противагу всім іншим живим істотам вона інстинктивно не пристосована до навколишнього середовища й відкрита світу, а відтак сама змушена формувати своє середовище існування (В. Каспер); людина змушує природу приносити ті плоди, яких у ній немає, а їх цінність залежить від рівня духовного розвитку особи (Ж. Марітен). Досягнення гармонії з природою представлено неотомістами через усвідомлення людиною того, що сенс її життя полягає не в досягненні комфорту, а у спасінні,

дарованому Творцем (Й. Ратцінгер); використання людиною власної мудрості задля підкорення своєї діяльності, спрямованої на досягнення комфорту (Е. Жильсон). Завданням Церкви в таких умовах є турбота про створення цивілізації, яка б вела якомога більше людей до Бога (Ф. Кеніг). Однак неотомісти застерігали від надмірного захоплення розвитком науки в антропогенних процесах (Ю. Круха), адже не завжди в наукових відкриттях "присутній Бог" (К. Ранер). Отже, кожне наукове відкриття має проходити всебічне обговорення, перш ніж буде реально застосоване (Ф. Кеніг).

У другому розділі **"Інтерпретація проблем екології у Соціальному вченні Католицької Церкви"** розкрито роль науки та техніки в суспільному бутті людини та їх вплив на виникнення екологічних проблем у контексті соціальної доктрини Католицької Церкви.

У підрозділі 2.1. *"Доктрина Католицької Церкви про чинники екологічної кризи"* досліджено специфіку тлумачення виникнення екологічних проблем, основним джерелом яких Католицька Церква визнає споживацьке ставлення людини до навколишнього середовища.

Встановлено, що визначення причин та особливостей екологічних проблем глобалізованого світу у католицькій доктрині відбувається на основі оприлюднення енциклік "Regum Novarum" ("Нові речі") та "Graves de communi re" ("Про небезпеки для суспільства") папи Лева XIII, які стали основою Соціального вчення Католицької Церкви. Відтак і вирішення екологічних проблем католицькими мислителями пов'язується з принципами солідарності, взаємодопомоги та поваги до загального блага. За таких умов економіка й матеріальне виробництво мають розвиватись з урахуванням засадничих моральних цінностей і поваги до гідності людського життя.

Під впливом есхатологічних уявлень екологічна проблематика у Соціальній доктрині Католицької Церкви реалізується у концепті соціального катастрофізму, який розкривається крізь призму особистісного, термоядерного, екологічного та демографічного. Вчення про особистісний катастрофізм у католицизмі виходить з ідеї про те, що бажання людини піднятися над світом за допомогою наукових досягнень призводить до порушення нею законів, встановлених Творцем, котрі звужують її існування до буття в матеріальному світі. Потрапляючи в залежність від своїх винаходів, людина не просто втрачає особистісну свободу, а й змушена докладати величезних зусиль на "приборкання" негативних наслідків технологічного прогресу. Небезпека термоядерної катастрофи знайшла відображення у засудженні Католицькою Церквою створення і використання ядерної зброї, яка здатна миттєво знищити всі творіння Господа на Землі. Відтак, у розумінні католицьких богословів у своєму володінні земними благами людина є рівною з іншими живими істотами, а отже не має жодного права на знищення спільного дому їх існування. Бог терпляче спостерігає за вчинками людини і очікує від неї доцільного використання його дарів.

У концепції екологічного катастрофізму Католицька Церква обґрунтовує ідею незворотності руйнівного впливу на природне середовище людської діяльності, що поставило під загрозу саме її існування. Подолання екологічної кризи цілком слушно пов'язане католицькими мислителями зі зміною ціннісних орієнтацій людини в напрямку "більше бути", ніж "більше мати" та усвідомленням нею своєї відповідальності за долю майбутніх поколінь.

Вчення про демографічний катастрофізм у Соціальній доктрині Католицької Церкви виходить із тези про визнання надзвичайної гостроти екологічної кризи у сучасному світі. Однак Церква вважає неприпустимим штучне регулювання народжуваності як пряме втручання у Божий задум, яке супроводжується порушенням моральних норм та нівелюванням людської гідності. Єдиним припустимим методом контролю народжуваності Католицька Церква визнає природне планування сім'ї.

У підрозділі 2.2. *"Філософсько-теологічні інтерпретації екологічних проблем у контексті рішень II Ватиканського собору"* розглянуто основні положення Соціального вчення Католицької Церкви щодо екологічної кризи в документах II Ватиканського собору.

На сучасному етапі розвитку світ став небезпечним для існування людини через постійні війни, терористичні акти та інші соціальні катаклізми, які нівелюють цінність її життя. Людина задля досягнення комфорту використовує ресурси природи на власний розсуд, а її споживацьке ставлення до природи й до собі подібних сприяє поглибленню екологічної кризи. Небезпідставно час скликання II Ватиканського собору співпав з періодом кардинальних суспільних трансформацій та активного випробування провідними державами світу новітніх технологій, спрямованих насамперед на масове знищення людей.

З'ясовано, що в душпастирській конституції про Церкву в сучасному світі "Радість та надія" (*Gaudium et spes*) виразно проявилася відкритість Католицької Церкви до осмислення місця людини у глобалізованому світі. Церква у такому розумінні має не стільки "оплакувати помилки людського розуму" скільки давати надію на майбутнє. У документах собору обґрунтовано антропологічний принцип, у якому проголошувалася відкритість Католицької Церкви до розуміння сутності, потреб і переживань сучасної людини задля її спасіння в умовах потужних глобалізаційних трансформацій. У конституції наголошено на необхідності не тільки забезпечення гідного рівня життя кожної людини і кожної родини, а й досягнення суспільного блага для усіх людей, що не можливе без піклування про бідних і надання допомоги нужденним.

У рішеннях собору акцентовано увагу на гідності людини, яка створена за образом і подобою Божою і поставлена не просто володарювати над усіма земними творіннями, вона була довірена своїй турботі і відповідальності.

У підрозділі 2.3. *"Шляхи нейтралізації екологічних проблем в інтерпретації сучасних католицьких теологів"* розкрито основні підходи до вирішення екологічних проблем у вченні Католицької Церкви, яке виходить із ідеї, що жодне використання новітніх технологій не звільняє людину від відповідальності перед Творцем. Однак саме Церква повинна взяти зобов'язання пояснити людині можливі наслідки й загрози розвитку науки.

Основним джерелом екологічної кризи є надмірне використання природних ресурсів. Причиною цього стала криза "екології людини", криза людської душі, що є результатом розбалансування у системі взаємодії "людина – Бог". Це відбувається внаслідок втрати людиною віри в Бога і руйнування моральних цінностей, зокрема, торгівлею наркотиками, відмиванням грошей, корупцією, насильством, гонкою озброєнь, расовою дискримінацією, соціальною нерівністю. Коли людина відвертається від задуму Творця, вона безпосередньо сприяє поширенню дисгармонії у природі.

Як творіння Боже людина повинна дбати про земний сад, а Земля з волі Божої має слугувати її гідності як середовище життя. Основним осередком становлення "екології людини" Католицька Церква вважає сім'ю, де особистість отримує початкові знання про істину і добро. Відтак, плекання сімейних цінностей розглядається як один із найважливіших механізмів екологічного виховання.

З'ясовано, що безвідповідальна поведінка людини щодо природного середовища в інтерпретації Католицької Церкви відноситься до соціальних гріхів, які стоять поруч з людиноббивством. Подолання екологічної кризи пов'язується католицькими теологами з необхідністю аскетизації особистого стилю життя сучасної людини; подоланням у її свідомості цінностей суспільства споживання; впровадженням на рівні індивідуальної і суспільної свідомості ідей раціонального використання технічних засобів; помірного та економного використання ресурсів та енергії.

У третьому розділі **"Екологічна програма Католицької Церкви як засіб гармонізації взаємодії людини з природою"** обґрунтовано, що в інтерпретації Католицької Церкви злагодженість відносин в системі "людина – природа" залежить не тільки від переосмислення людством свого ставлення до навколишнього середовища, а й від відповідального використання наукових досягнень у сферах генетики, біології, фізики, хімії.

У підрозділі 3.1. *"Осмислення цінності природи у вченні Католицької Церкви"* встановлено, що у ставленні до природи віруючий має розпізнавати у ній чудесний результат творчої дії Бога, яким людина може відповідально користуватися, демонструючи пошану до внутрішньої рівноваги самого творіння. Католицька Церква розглядає природу як вияв любові Бога до людей і як дароване їм "середовище для життя". Кожна людина у своїй оселі не допускає розрухи й недбальства, а отже й Земля як "спільний дім" потребує їх опіки. Однак і сама природа не може бути ціннішою за людське життя. Водночас, людство має відкинути й орієнтацію на цілковиту технізацію природи, адже вона є не тільки матерією, а й результатом божественного творіння.

З'ясовано, що у сучасній католицькій теології здійснюється пошук тих складових людського духу, які мають зміцнити її як досконалу істоту, здатну подолати згубні прояви руйнівного впливу сучасної цивілізації на природу. Основним засобом цього згідно з енциклікою папи Бенедикта XIV *"Deus Caritas Est"* (Бог є любов) має стати любов до ближнього і до всіх інших творінь Божих.

Католицька Церква закликає уряди усіх держав, насамперед найбільш розвинених, впроваджувати рішення щодо ефективного й економного використання природних ресурсів, відповідального застосування результатів наукових досліджень, які мають слугувати благу всього людства, а не окремо взятих індивідів, соціальних груп або країн. Захист навколишнього середовища та природних ресурсів і клімату зобов'язує всіх керівників держав діяти спільно, поважаючи права найменш розвинених регіонів світу й заохочуючи їх до єдності. Католицька Церква намагається залучити всі релігійні організації до вирішення екологічних проблем у системі "людина – природа". Дієвим проявом таких зусиль Католицької Церкви стало запровадження екуменічного заходу – святкування Всесвітнього дня збереження створіння.

У підрозділі 3.2. *"Проблеми біоетики в контексті соціального вчення сучасного католицизму"* встановлено, що в сучасному світі наукові досягнення

спричинили знецінення людського життя та зумовили необхідність поєднання наукових здобутків, гуманітарних знань та моральних цінностей у межах біоетики як науки, що регулює медичне втручання в життя людини.

Вчення Католицької Церкви, в якому акцентується на необхідності поваги до гідності людського життя, стало одним із джерел становлення біоетики як наукової дисципліни. Актуальність і необхідність розвитку біоетики зумовлена розбіжностями між науковими досягненнями та моральними цінностями сучасної людини. Відкриваючи необмежені можливості, новітні технології, з одного боку, спрямовані на досягнення блага людини, а з другого – обмежують право людини на життя.

Завдяки швидкому розвитку генетики, біології, біохімії та біофізики відбулося не тільки розшифрування геному людини, а й широко впроваджується клонування тварин, використання стовбурових клітин під час лікувальної терапії, екстракорпоральне запліднення, трансплантація органів, штучна зміна статті, застосування трансгенних рослин у харчовій промисловості. Католицька Церква розглядає розвиток вищезазначених наук як можливість пізнання Творця світу, але засуджує використання окремих досягнень на шкоду гідності людського життя. Вона вважає неприпустимими для віруючої людини евтаназію, аборти, клонування людей та тварин, екстракорпоральне запліднення як нічим не виправдане втручання у задум Божий.

Вимогою сьогодення, згідно з вченням Католицької Церкви, є комплексне впровадження засад біоетики як органічного поєднання світського знання й духовності релігії на основі поваги до гідності людини як особистості та її відповідальності за збереження життя і здоров'я у діяльність державних органів та установ системи охорони здоров'я й суспільства загалом.

У підрозділі 3.3. *"Екологічні проблеми сучасності у Соціальному вченні та діяльності Української Греко-Католицької Церкви"* окреслено екологічну зорієнтованість вчення та діяльності УГКЦ.

Українська Греко-Католицька Церква, перебуваючи в складі Вселенської Церкви, активно долучається до заходів, спрямованих на вирішення проблем, які виникають в системі взаємодії людини і природи. Людина повинна перетворювати природу, усвідомлюючи, що вона є спадкоємницею праці поколінь, котрі жили до неї та залишили їй все необхідне для життя. Одночасно людина є співучасницею творення майбутнього тих, хто прийде після неї впродовж історії людства.

Дисертантом встановлено, що початок екологічно зорієнтованої діяльності УГКЦ пов'язаний із зусиллями Андрея Шептицького, в результаті яких на Галичині розгорнулася значна природоохоронна діяльність: організація заповідників; охорона вікових дерев; збереження і відтворення кедру; проведення наукових досліджень різних видів природної флори і фауни, які мають культурну цінність. Результатом цієї активності стало створення товариства "Охорони природи", яке під егідою УГКЦ навчало селян правильно використовувати природні ресурси.

На сучасному етапі заходи щодо охорони навколишнього середовища ініціює Бюро Української Греко-Католицької Церкви з питань екології, засноване на базі Екологічного центру Івано-Франківської єпархії УГКЦ у 2007 році. Ця інституція не тільки поширює в українському суспільстві ідеї турботливого ставлення до довкілля, необхідності нівелювання негативного

впливу науково-технічного прогресу, а й здійснює розробку шляхів вирішення екологічних проблем. Важливого значення у подоланні наслідків екологічної кризи очільники УГКЦ надають співпраці з освітніми і виховними закладами, громадськими організаціями, органами державної влади у сфері формування відповідального ставлення віруючих до довкілля та його збереження.

ВИСНОВКИ

Філософсько-релігієзнавчий аналіз інтерпретації екологічних проблем у вченні Католицької церкви дозволив встановити, що її доктрина володіє значним потенціалом формування екологічної свідомості, підвищення рівня екологічної культури сучасного людства та може стати духовним підґрунтям для вирішення екологічних проблем.

Відповідно до мети та завдань дослідження отримані результати узагальнено у таких **висновках**:

1. Розвиток сучасної цивілізації засвідчує, що, незважаючи на об'єктивні чинники екологічної кризи сучасності, вирішальну роль у її виникненні має діяльність людини. Поглиблення екологічної кризи сучасності пов'язане з занепадом людської духовності; деградацією людської особистості; пануванням в індивідуальній і суспільній свідомості етичного релятивізму, аморальності, гедонізму, легковажності, жадоби швидкої наживи. Усвідомлюючи свою місію у справі захисту та збереження творінь Господніх, Католицька Церква визнає споживацький підхід людини до природи одним з найважчих гріхів.

Екологічний гріх Католицька Церква відносить до соціальних гріхів, що стоїть поряд із навмисним людинобивством, адже жертвами забруднення та руйнування природного середовища стають мільйони людей на планеті. Основною причиною проблем у відношенні людини до довкілля, згідно з вченням сучасного католицизму, є аморальне зазіхання на беззаперечну владу над створеними речами.

2. Католицька Церква, як один із основоположників всесвітнього екологічного руху, ставить у центр створіння людину в єдності її душі й тіла, серця та сумління, розуму і волі. У контексті свого вчення вона дає відповідь на питання про місце людини у світі, оскільки першим і визначальним викликом, який стоїть сьогодні перед людством є усвідомлення того, що означає бути людиною.

Католицькі теологи наголошують на необхідності усунення симптомів екологічної кризи та її наслідків, передусім на викоріненні її антропогенних чинників, зумовлених кризою віри, духовності та моральності людини. Людина не повинна сприймати природу як невичерпне джерело ресурсів, а як спільну домівку для усіх живих істот на Землі, створених Богом. Зважаючи на глобалізацію екологічної кризи Католицька Церква закликає до екологічного навернення; гармонізації взаємодії людини з природою у світлі християнських цінностей; формування екологічної відповідальності вчених у галузях економіки, політики, науки, техніки, медицини; поміркованого та економного використання ресурсів й енергії.

3. Вчення Католицької Церкви рішуче заперечує утилітаристське ставлення до природи як до звичайного об'єкта маніпуляцій та експлуатації. Природа тлумачиться католицькими теологами як дар Творця спільноті людей, довірений їх відповідальності і розумному використанню. У ставленні людини до природи має домінувати духовність, поміркованість і самодисципліна,

відмова від споживацтва, що дозволить відкрити не тільки природу в її сотворенному значенні, а й шлях до Бога.

Римо-Католицька та Греко-Католицька Церкви в Україні послуговуються соціальною доктриною, у якій докладно проаналізовано біблійні аспекти захисту; визначено специфіку взаємодії людини і природи в умовах технізації і глобалізації; обґрунтовано неминучість кризи у системі "людина – природа" в сучасному світі. Хоча в інтерпретації католицьких теологів наука розглядається як суспільне благо, Католицька Церква акцентує увагу на прямій загрозі окремих наукових винаходів самому існуванню людини і природи. Сучасний католицизм критеріями цінності наукових досягнень вважає їх відповідність Божому задуму любові та зорієнтованість на повагу до гідності людини.

4. Католицька Церква не заперечує своєї відповідальності за стан навколишнього середовища. Її соціальне вчення спрямоване на формування високого рівня екологічної культури сучасної людини, формування системи її екологічних цінностей та визначення їх місця у загальній структурі християнських моральних цінностей. Сучасний католицизм наполягає на тому, що екологічне навернення й зміна стилю життя людини неможливі без попередньо сформованої екологічної свідомості та екологічної відповідальності.

Механізмами формування екологічної свідомості Церква вважає Божественні літургії та інші богослужіння; поширення в церковних та світських ЗМІ звернень релігійних лідерів щодо екологічної проблематики; екологічно-моральний катехизис, який включає в себе тематичні проповіді, ініціювання проектів екологічного захисту; екологічний діалог і співпрацю з громадськими організаціями, державними органами, навчальними закладами.

5. Важливе місце у доктринах Римо-Католицької та Греко-Католицької Церков щодо питання вирішення екологічних проблем посідає біоетика, яка регулює медичне втручання у життя людини. Розглядаючи розвиток генетики, біології, біохімії та біофізики як можливість пізнання Творця світу, Католицька Церква засуджує використання їх досягнень на шкоду людській гідності. Вона вважає неприпустимими для віруючої людини евтаназію, аборти, клонування людей та тварин, екстракорпоральне запліднення як нічим не виправдане втручання у задум Божий. Зокрема передчасне переривання вагітності тлумачиться Католицькою Церквою як свідоме дітовбивство, ганебне й гідне жорсткого осуду. Евтаназію розглянуто як серйозне порушення Закону Божого, як морально неприпустиме свідоме вбивство людини.

Церква повністю підтримує терапевтичне лікування, яке сприяє природному продовженню людського роду, однак категорично засуджує штучне запліднення, вважаючи його таким, що суперечить задуму Божому. Клонування, навіть тоді, коли воно заплановане як коригування людського буття, інтерпретується католицькими мислителями як приниження людської гідності. Поряд з цим безкорислива передача органів однієї людини (після її смерті) під час трансплантації є "дозволеною і гідною похвали".

Екологічна складова Соціального вчення та діяльність Католицької Церкви є чинниками формування екологічної свідомості сучасної людини, спрямованої на подолання та нівелювання глобальних екологічних проблем. Ефективність екологічно спрямованої діяльності церкви загалом, й Католицької Церкви зокрема, засвідчує високий рівень довіри суспільства до неї в українському соціумі, порівняно з іншими суспільними інституціями.

СПИСОК ОПУБЛІКОВАНИХ ПРАЦЬ ЗА ТЕМОЮ ДИСЕРТАЦІЇ

Статті у наукових фахових виданнях України:

1. Петришин Н. Є. Філософські та теологічні розвідки аксіологічних наслідків науково-технічного поступу / Н. Є. Петришин // Вісник Житомирського державного університету імені Івана Франка. – Житомир: Видавництво ЖДУ ім. І. Франка, 2014. – Випуск 3 (75). – С. 39 – 42.

2. Петришин Н. Є. Католицька церква в пошуках засобів реагування на негативні наслідки розвитку науки і техніки / Петришин Неоніла // Світогляд – Філософія – Релігія. Збірник наукових праць. За заг. редакцією док. філос. наук, проф. І. П. Мозгового. – Суми: "Світ Друку", 2015. – Випуск 8. – С. 207 – 215.

3. Петришин Н. Є. Філософсько-релігієзнавчі підходи до тлумачення взаємозв'язку християнської та екологічної етики / Петришин Н. // Релігія і Соціум. Міжнародний часопис. – Чернівці: Чернівецький національний університет, 2015. – № 1-2. – С. 298 – 302.

4. Петришин Н. Є. Екологічна свідомість як необхідний чинник подолання екологічної та антропологічної кризи: погляд сучасних католицьких мислителів / Петришин Н. Є. // Гілея: науковий вісник. Збірник наукових праць / Гол. ред. В. М. Вашкевич. – К.: Видавництво "Гілея", 2016. – Вип. 104 (1) – С. 138 – 141.

Статті у міжнародних наукових виданнях:

5. Petryszyn N. Problemy ekologiczne w ujęciu współczesnych myślicieli katolickich / Neonila Petryszyn // Zbiór raportów naukowych. "Projekty naukowe". – Warszawa: Wydawca: Sp. z o.o. "Diamond tradingg tour", 2015. – Gzść 6. – S. 34 – 39.

Публікації в інших наукових виданнях:

6. Петришин Н. Є. Проблема особистої та соціальної відповідальності людини за наслідки своєї діяльної активності / Неоніла Петришин // Людина і світ: способи та аспекти взаємовпливів (Тези Міжнародної наукової конференції "XXIV Читання, присвяченні пам'яті засновника Львівсько-Варшавської філософської школи К. Твардовського") / Відп. ред. В. Л. Петрушенко; редагування Є. Г. Бразуль-Брушковський. – Львів: Видавництво "Ліга-Прес", 2012. – С. 135 – 137.

7. Петришин Н. Є. Проблема наукової і технічної інформації в контексті Католицької Церкви / Н. Є. Петришин // Zbiór raportów naukowych. "Informacja naukowa i techniczna w planowaniu oraz realizacji badan i wdrozen projektow". – Warszawa: Wydawca: Sp. z o.o. "Diamond tradingg tour", 2014. – С. 50 – 52.

8. Петришин Н. Є. Глобалізація і національна ідентичність в оцінці католицьких мислителів / Н. Є. Петришин // Матеріали міжнародної науково-практичної конференції "Україна – Польща: діалог культур в контексті євроінтеграції". Том II. – Запоріжжя: ЗДІА, 2014. – С. 82 – 83.

9. Петришин Н. Є. Національна ідентичність в процесі глобалізації / Н. Є. Петришин // Матеріали всеукраїнської наукової конференції: "Релігієзнавство в Київському університеті: інституційний та персональні виміри" (редкол.: А. Є. Конверський та ін.). – К.: Видавничо-поліграфічний центр "Київський університет", 2014. – С. 209 – 212.

10. Петришин Н. Є. Екологічні проблеми в осмисленні сучасних католицьких мислителів / Н. Є. Петришин // Наукові записки Національного університету "Острозька Академія". Серія "Історичне релігієзнавство". –

Острог : Видавництво національного університету "Острозька Академія", 2014. – Випуск 11. – С. 122 – 130.

11. Петришин Н. Є. Гідність людського життя у концепції Католицької Церкви / Н. Є. Петришин // Матеріали міжнародної наукової конференції: "Україна – Ватикан : християнство в контексті його включення в різноманіття сфер суспільного буття". Науковий збірник. За ред. Л. Филипович і П. Яроцького. – К. : УАР, 2015. – С. 240 – 244.

12. Петришин Н. Є. Морально-ціннісні орієнтири у творах католицьких богословів / Н. Є. Петришин // Сучасні проблеми гуманітаристики: світоглядні пошуки, комунікативні та педагогічні стратегії: Матеріали IV Всеукраїнської науково-практичної конференції / Редкол. Бошицький Ю. Л., Чернецька О. В., Українець С. Я. – Рівне : О. Зень, 2014. – С. 157 – 160.

13. Петришин Н. Є. Громадянське суспільство в контексті католицьких мислителів / Н. Є. Петришин // "Історія, проблеми та необхідні умови становлення громадянського суспільства в Україні": Матеріали міжнародної науково-практичної конференції. – Львів : ГО "Львівська фундація суспільних наук", 2015. – С. 9 – 11.

14. Петришин Н. Є. Трактатування католицькими мислителями виникнення проблем екології / Н. Є. Петришин // Людина, суспільство, політика : актуальні виклики сучасності : матеріали міжнародної науково-практичної конференції / за загальною редакцією д. політ. н., професора Д. В. Яковлева. – Одеса : Національний університет "Одеська юридична академія", 2015. – С. 188 – 191.

15. Петришин Н. Є. Вплив духовних цінностей на розвиток науки і техніки / Н. Є. Петришин // "Вплив суспільних наук на процес розвитку суспільства: можливе та реальне": Матеріали міжнародної науково-практичної конференції. – Київ : ГО "Київська наукова суспільнознавча організація", 2015. – С. 69 – 72.

16. Петришин Н. Є. Осмислення екологічних проблем богословами Католицької Церкви / Н. Є. Петришин // "Науково-теоретичні аспекти вирішення глобальних проблем сучасності" : Матеріали міжнародної науково-практичної конференції. – Дніпропетровськ : НО "Відкрите суспільство", 2015. – С. 82 – 84.

АНОТАЦІЯ

Петришин Н. Є. Інтерпретація екологічних проблем у сучасному католицизмі: філософсько-релігієзнавчий аналіз. – Рукопис.

Дисертація на здобуття наукового ступеня кандидата філософських наук за спеціальністю 09.00.11 – релігієзнавство. – Житомирський державний університет імені Івана Франка Міністерства освіти і науки України. – Житомир, 2016.

Дисертаційна робота присвячена дослідженню екологічної проблематики у католицизмі, філософсько-релігієзнавчий аналіз якої виявив особливості осмислення сутності, причин і шляхів вирішення екологічних проблем у Соціалній доктрині Католицької Церкви. У дисертації розкрито сутність екологічного вчення сучасного католицизму, визначено особливості інтерпретації ним взаємозв'язку екологічних проблем і впливу діяльності людини на природу.

Екологічна сфера життєдіяльності людини тлумачиться католицькими теологами у контексті буття природи, яка розуміється ними як дар Творця спільноті людей для відповідального та раціонального використання. Соціальне вчення сучасного католицизму спрямоване на формування високого рівня екологічної культури людини, вироблення системи екологічних цінностей та визначення їх місця у загальній структурі християнських моральних цінностей. Католицька Церква обґрунтовує необхідність екологічного навернення; гармонізації взаємодії людини з природою; економного використання ресурсів та енергії; формування екологічної відповідальності вчених у економічній, політичній, науковій, технічній та медичній сферах.

Автором розкрито важливість біоетичних аспектів Соціального вчення сучасного католицизму як системи моральних норм і правил, що регулюють впровадження наукових досягнень генетики, біології, біохімії, біофізики на принципах поваги до гідності людини як Божого творіння.

Ключові слова : Католицька Церква, Соціальне вчення Католицької Церкви, екологічні проблеми, екологічне вчення, екологічна діяльність, наукові досягнення, біоетика.

АННОТАЦИЯ

Петришин Н. Е. Интерпретации экологических проблем в современном католичестве: философско-религиоведческий анализ. – Рукопись.

Диссертация на соискание научной степени кандидата философских наук по специальности 09.00.11 – религиоведение. – Житомирский государственный университет имени Ивана Франко Министерства образования и науки Украины. – Житомир, 2016.

Диссертационная работа посвящена исследованию экологической проблематики в католицизме, философско-религиоведческий анализ которой позволил выяснить особенности сущности, причин и способов решения экологических проблем в Социальной доктрине Католической Церкви. Автором проанализирована позиция современного католицизма, согласно которой возникновение экологического кризиса напрямую связано с греховностью и духовной деградацией человека.

В диссертации раскрыто содержание экологических аспектов учения Католической Церкви; особенности интерпретации ею взаимосвязи влияния деятельности человека и экологических проблем на природу; экологическую составляющую социальной деятельности Католической Церкви; понимание католическими теологами влияния научных достижений на возникновение экологического кризиса. Социальное учение в современном католицизме нацелено на формирование высокого уровня экологической культуры человека, выработку системы экологических ценностей и определения их места в общей структуре христианских моральных ценностей.

Понимая свою миссию в контексте защиты и сохранения окружающей среды, Католическая Церковь признает потребительский подход человека к природе одним из наиболее тяжелых грехов. Экологические грехи Католическая Церковь причисляет к социальным грехам, которые соотносятся с грехом умышленного убийства, поскольку жертвами загрязнения и разрушения природной среды становятся миллионы людей на планете. Основной причиной

проблем в отношении человека и природы согласно с учением Католической Церкви стало желание человека иметь полную власть над сотворенными вещами.

Не смотря на то, что в интерпретации католических теологов наука рассматривается как общественное благо, Католическая Церковь акцентирует внимание на прямой угрозе некоторых научных открытий самому существованию человека и природы. Исходя из этого, Церковь считает критериями ценности научных достижений их соответствие Божественному замыслу любви и их ориентация на уважение к человеческому достоинству.

Рассматривая развитие генетики, биологии, биохимии и биофизики как возможность познания Творца мира, Католическая Церковь осуждает использование их достижений во вред человеческой жизни. Она считает недопустимыми для верующего человека аборт, эвтаназию, клонирование животных и людей, экстракорпоральное оплодотворение как ничем не оправданное вмешательство в замысел Божий.

Ключевые слова: Католическая Церковь, Социальная доктрина Католической Церкви, экологические проблемы, экологическое учение, экологическая деятельность, научные достижения, биоэтика.

SUMMARY

Petryshyn N. E. Interpretations of Environmental Issues in Contemporary Catholicism: Philosophical and Religious Analysis. – Manuscript.

The thesis for the acquisition of the degree of candidate of philosophical sciences, specialty 09.00.11 – religious studies. – Zhytomyr State University named after Ivan Franko of Ministry of Education and Science of Ukraine. – Zhytomyr, 2016.

The thesis is devoted to research environmental issues in Catholicism, philosophical and religious analysis of which revealed features of understanding the nature, causes and solutions to environmental problems in the social doctrine of the Catholic Church. The thesis discloses the essence of ecological teaching of the Catholic Church, indicates the peculiarities of its interpretation of the relationship of environmental issues and the impact of human activity on nature.

Environmental sphere of human life is interpreted by Catholic theologians in the context of the existence of nature, which is understood by them as a gift of the Creator to the community people for responsible and sustainable use. The social doctrine in modern Catholicism is directed to the formation of a high level of ecological culture of the person making the system of ecological values and determination of their place in the structure of Christian moral values. The Catholic Church justifies the need for ecological conversion, harmonization of human interaction with nature in the light of Christian values, economical use of resources and energy, formation of environmental responsibility of scientists in the economic, political, scientific, technical and medical fields. The author reveals the importance of bioethical aspects of modern Catholic social teaching as a system of moral norms and rules that regulate the introduction of scientific achievements of genetics, biology, biochemistry, biophysics on the principles of respect for human dignity as God's creation.

Keywords: Catholic Church social doctrine of the Catholic Church, environmental problems, ecological theory, environmental activities, advances in science, bioethics.

